

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

ZAMONAVIY LEKSIKOGRAFIYADA NEOLOGIZMLAR: TUSHUNCHALAR VA YONDASHUVLAR

Namangan davlat universiteti Katta o'qituvchi

Sharipova Saboxon Abdillajonovna

e-mail: sabohatsharipova2375@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy leksikografiyada neologizmlarning o'rganilishi va hujjatlashtirilishiga bo'lgan qiziqish va yondashuvlar tahlil qilinadi. Neologizmlar tildagi o'zgarishlarni aks ettiruvchi eng muhim elementlardan biridir. Bu jarayonlarning leksikografik jihatlari, yangi so'zlar va iboralar yaratishda qo'llaniladigan metodologiyalar, shuningdek, ularni lug'atlarga kiritishdagi asosiy me'yorlar va kriteriyalar ko'rib chiqiladi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, raqamli vositalar va sun'iy intellekt yordamida yangi so'zlarni tezroq va aniqroq hujjatlashtirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro va milliy lug'atlar misolida, neologizmlarni hujjatlashtirishdagi farqlar va o'xshashliklar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: neologizmlar, leksikografiya, zamonaviy texnologiyalar, yangi so'zlar, lug'atlar, til o'zgarishi.

Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda neologizmlar tilda yangi so'zlar yoki iboralar sifatida yaratiladigan elementlardir. Ular asosan yangi ijtimoiy, texnologik yoki madaniy o'zgarishlarga javoban paydo bo'ladi va til tizimining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Neologizmlarning paydo bo'lishi va keng tarqalishi zamonaviy jamiyatda kuzatilayotgan ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlar bilan bevosita bog'liqdir.

Neologizmlar tilshunoslikda o'rganilgan bo'lsa-da, ularni leksikografik jihatdan hujjatlashtirish juda murakkab jarayon bo'lib, bu jarayonda so'zlarning mavjud bo'lgan til tizimiga qanday moslashishi, ular qanday kontekstlarda ishlatilishi, hamda umumiy jamoatchilik tomonidan qanday qabul qilinishi masalalari hal qilinadi. Zamonaviy leksikografiya yangi so'zlarni hujjatlashtirishda an'anaviy metodlardan tashqari, yangi texnologiyalarni ham qo'llamoqda. Ushbu maqola zamonaviy leksikografiyada neologizmlar bilan ishlashdagi asosiy tushunchalar va yondashuvlarni, shuningdek, bu jarayonlarni yanada samarali qilishdagi zamonaviy texnologiyalarning rolini ko'rib chiqadi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda kvalitatif tadqiqot usullari qo'llaniladi, ya'ni zamonaviy leksikografiyada neologizmlarni o'rganishga oid manbalar tahlil qilinadi. Tadqiqot metodlari quyidagilardan iborat:

Adabiyotlarni tahlil qilish: Leksikografiya va neologizmlar bo'yicha mavjud ilmiy manbalar, lug'atlar va jurnallar tahlil qilinadi. Bunga Oksford Ingliz Tili Lug'ati, Longman Yangi So'zlar Ro'yxati, Barnhart Yangi Ingliz Tili Lug'ati kabi asarlar kiradi.

Taqqoslash: Turli milliy va xalqaro lug'atlar orasidagi farqlar va o'xshashliklar tahlil qilinadi. Yangi so'zlarni hujjatlashtirishdagi metodologik yondashuvlar va kriteriyalar solishtiriladi.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

Zamonaviy texnologiyalarni o'rganish: Yangi so'zlarni hujjatlashtirishda ishlatiladigan raqamli vositalar, sun'iy intellekt va ma'lumotlar bazalari tahlil qilinadi. Ayniqsa, internetdagi resurslar va ijtimoiy tarmoqlardan olingan materiallar yangi so'zlarni qanday tez va aniq aniqlashda yordam beradi.

Natijalar

An'anaviy yondashuvlar. Neologizmlarni leksikografik jihatdan hujjatlashtirishda an'anaviy yondashuvlar, odatda, so'zlarning keng qo'llanilishi va til tizimiga kirish darajasiga asoslanadi. Masalan, *Oksford Ingliz Tili Lug'ati* (OED) yangi so'zlarni faqat keng tarqalgan va uzoq vaqt davomida ishlatilgan so'zlar sifatida kiritadi. OED'ning yangi nashrlarida har bir yangi so'zga aniqlik, misollar va etimologik tahlil beriladi, bu esa lug'at foydalanuvchilariga so'zning kelib chiqishi va uning tarixini tushunishga yordam beradi.

Raqamli yondashuvlar. Hozirgi kunda raqamli leksikografiya neologizmlarni tezroq aniqlashda va hujjatlashtirishda asosiy vosita sifatida ishlatilmoqda. Internetda mavjud bo'lgan ma'lumotlar bazalari va ijtimoiy tarmoqlardagi foydalanuvchilarning izohlaridan foydalanib, yangi so'zlarning paydo bo'lishini aniqlash mumkin. Masalan, **Google Ngram Viewer** kabi vositalar yordamida so'zlarning ishlatilish tendentsiyasini kuzatish mumkin. Bu texnologiyalar leksikograflarga yangi so'zlarning tez tarqalishini va ular haqidagi ma'lumotlarni aniqroq va samaraliroq tarzda yig'ish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt va mashinani o'qitish. Sun'iy intellekt va mashinani o'qitish texnologiyalari leksikografik jarayonlarni tezlashtiradi. AI asosidagi algoritmlar yangi so'zlarning ma'lum bir til kontekstida ishlatilishini tahlil qiladi va shunga ko'ra so'zlarning mos keluvchi ta'riflarini yaratadi. Ushbu texnologiyalarning yordamida so'zlarning ishlatilishi, ularning madaniy va ijtimoiy kontekstdagi roli aniqlanadi, va bu so'zlarning lug'atlarga kiritilishiga yordam beradi.

Neologizmlar va madaniy kontekst. Neologizmlar faqat texnologik o'zgarishlar bilan bog'liq emas; ular ko'pincha madaniy va ijtimoiy o'zgarishlarni aks ettiradi. Masalan, "gender tengligi", "ekologik ong" va "sotsializm" kabi so'zlar ijtimoiy va siyosiy harakatlarning mahsulidir. Bu so'zlar jamiyatdagi yangi tushunchalar va qadriyatlarni ifodalaydi, shuning uchun ular leksikografiya tomonidan o'rganilishi kerak.

Neologizmlarning o'xshashligi va farqlari. Turli xil lug'atlar yangi so'zlarni hujjatlashtirishda turli yondashuvlardan foydalanadi. Masalan, *Longman Yangi So'zlar Ro'yxati* (1989, 1990) faqat yangi so'zlar, ularning paydo bo'lishi va kelib chiqish tarixi haqida ma'lumot beradi. Boshqa tomondan, *Oxford Yangi So'zlar Lug'ati* (1991, 1997) so'zlarning ommaviy foydalanishini va ular orqali tilning qanday rivojlanishini ta'kidlaydi.

Muammolar va takliflar

Terminologiyani standartlashtirish. Neologizmlarni hujjatlashtirishda asosiy muammo bu so'zlarning ma'nosini aniqlash va standartlashtirishda yuzaga keladigan qiyinchiliklardir. Yangi so'zlar va iboralar o'z vaqtida lug'atlarga kiritilishi zarur, ammo bunday so'zlarning barcha variantlarini aniqlash va tasniflash ham o'z o'rnida qiyinchiliklar yaratadi. Bu muammoni hal qilish uchun, milliy va xalqaro leksikografik standartlar ishlab chiqilishi kerak.

Madaniy va ijtimoiy kontekstdagi masalalar. Neologizmlar jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettiradi, shuning uchun ularni hujjatlashtirishda madaniy va ijtimoiy kontekstlarni hisobga olish

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-OKTABR

ANDIJON, 2024

muhimdir. Leksikografik ishlarda bu kontekstni inobatga olish va yangi soʻzlarning ommaviy foydalanilishi va tushunilishi oʻrtasidagi farqni aniqlash zarur.

Xulosa

Zamonaviy leksikografiyada neologizmlar tildagi oʻzgarishlarni aks ettiruvchi va jamiyatdagi yangi tushunchalarni ifodalovchi muhim elementlardir. Ularning hujjatlashtirilishi tilni rivojlantirishda muhim rol oʻynaydi, chunki bu yangi soʻzlar nafaqat til tizimiga yangi elementlar kiritadi, balki jamiyatdagi ijtimoiy, texnologik va madaniy oʻzgarishlarni ham yoritadi.

Neologizmlarni hujjatlashtirishda qoʻllaniladigan yondashuvlar va metodologiyalar ham rivojlanib bormoqda. Anʼanaviy leksikografiya soʻzlarning keng tarqalishi va til tizimiga moslashishiga asoslanib ishlaydi, biroq zamonaviy texnologiyalar, xususan, sunʼiy intellekt va raqamli vositalar yordamida bu jarayon yanada samaraliroq va tezroq amalga oshirilmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish yangi soʻzlarni tezda aniqlash va ularni hujjatlashtirishda katta imkoniyatlar yaratadi.

Shuningdek, neologizmlar madaniy va ijtimoiy kontekstlarga chuqur bogʻlangan boʻlib, ular jamiyatdagi oʻzgarishlar va yangi tendentsiyalarni aks ettiradi. Shuning uchun, leksikografik jarayonda faqat soʻzning maʼnosi emas, balki uning konteksti, kelib chiqishi va ijtimoiy roli ham hisobga olinishi kerak.

Kelajakda, neologizmlarni hujjatlashtirish jarayoni yanada interaktiv va dinamik boʻlib, raqamli texnologiyalar yordamida soʻzlarning paydo boʻlishi va ularning tarqalishini yanada aniqroq kuzatish mumkin boʻladi. Bu esa leksikografiyaning rivojlanishiga katta hissa qoʻshadi va yangi soʻzlar bilan tilning boyishiga yordam beradi.

Adabiyotlar roʻyxati:

1. Algeo, J. (1998). *The Origins and Development of the English Language*. Wadsworth Publishing.
2. Sharipova, S. (2024). USAGE OF NEOLOGISMS IN MEDIA DISCOURSE. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 6(09), 84-87.
3. Sharipova, S. (2024). Lexical-Semantic Classification of Neologisms in Media Discourse. *Pubmedia Jurnal Pendidikan Bahasa Inggris*, 2(1), 7-7.
4. qizi Lutfiddinova, H. B., Abdurahmanov, M. G., & Sharipova, S. A. (2023). INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF LEXICAL COMPETENCE IN TEACHING NEWSPAPER CLICHES AND PHRASES. *GOLDEN BRAIN*, 1(6), 118-121.
5. Abdillajonovna, S. S. (2023). TILSHUNOSLIKDA MEDIA MATN TALQINI VA TAVSIFI. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 1(9), 12-22.
6. Israilovich, I. U., & Abdillajanovna, S. S. (2019). The english language is the one that unites different cultures. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 9(4), 68-71.
7. Saidkodiroya, D. (2020). DEVELOPMENT AND FUNCTIONS OF THE INTERNET TERMINOLOGY: ABBREVIATION AND NOMINATION. *Philology Matters*, 2020(4), 67-84.
8. Saidqodiroya, D. S. (2017). Linguistic study of Internet terms in English and Uzbek. Dis. PhD.
9. Saidkadiroya, D. (2020). PHENOMENON OF RETERMINOLOGIZATION IN THE

- FORMATION OF INTERNET TERMS. *Theoretical & Applied Science*, (6), 106-110.
10. Саидкодирова, Д. С. (2011). Лингвистические аспекты изучения лексики Интернета. *Вестник Нуржесгородского университета им. НИИ Лобачевского*, (3-1), 356-360.
 11. Sharipova, S. A., Erkulova, F. M., & Mamatova, D. M. (2019). Developing of professional competence of students by using authentic texts in teaching english. *Theoretical & Applied Science*, (11), 281-284.
 12. Sharipova, S. A. (2019). Teaching foreign language with authentic text materials. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(8), 301-306.
 13. Kupaysinova, Z., Ilkhamova, I., Sharipova, S., & Yuldasheva, D. (2022). THE SEMANTIC IN NOUN PHRASES. *Science and innovation*, 1(B7), 1419-1420.
 14. Xayrulloevna, S. Z. (2024). THE NOIR LEGACY AND ITS INFLUENCE ON CONTEMPORARY LITERATURE. *International Journal Of Literature And Languages*, 4(05), 18-24.
 15. Ismoilova, M., Maqsudova, G., Sharipova, S., & Yuldasheva, D. (2022). COMPARATIVE TYPOLOGY: TYPES, SUBJECT MATTER, TASKS, APPROACHES AND CLASSIFICATION. *Science and innovation*, 1(B7), 1544-1546.
 16. Mahmudova, N., & Sharipova, S. (2022). METONYMY IN ENGLISH. *Science and innovation*, 1(B8), 30-33.
 17. Abdillajanovna, S. S., & Rustamovna, A. J. (2022). Lexical semantic study of legal terms in English and Uzbek languages. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 15, 63-65.
 18. Ayto, J. (1999). *20th Century Words*. Oxford University Press.
 19. Ayto, J. (2006). *A Century of New Words*. Oxford University Press.
 20. Barber, C. (2000). *The English Language: A Historical Introduction*. Cambridge University Press.
 21. Barnhart, R. K. (1973). *The Barnhart Dictionary of New English Since 1963*. Houghton Mifflin Harcourt.
 22. Bolinger, D., & Sears, D. (1981). *Aspects of Language*. Harcourt Brace Jovanovich.
 23. Crystal, D. (2015). *Language and the Internet*. Cambridge University Press.